

УДК 338.246:658.511.4

Сейрік О.Ю.

*студентка обліково-економічного факультету
Одеського національного економічного університету***АНАЛІЗ ПРИБУТКОВОСТІ ТА СТРУКТУРИ ВИРОБНИЧОГО ЛЕВЕРИДЖУ****ANALYSIS OF PROFITABILITY AND STRUCTURE
OF PRODUCTIVE LEVERAGE****АННОТАЦІЯ**

У статті з'ясовано сутність поняття «операційний леве-ридж». Розглянуто необхідність включення операційного важеля під час обґрунтування ефективності діяльності підприємства. Зазначено зв'язок між леве-риджем і ризиком підприємства. Також визначено основні переваги від використання цього механізму для підприємства.

Ключові слова: виробничий леве-ридж, виробничий (операційний) важіль, прибуток, управління прибутком, постійні витрати, змінні витрати, маржинальний дохід, ефективність підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье выяснена сущность понятия «операционный леве-ридж». Рассмотрена необходимость включения операционного рычага при обосновании эффективности деятельности предприятия. Указана связь между леве-риджем и риском предприятия. Также определены основные преимущества от использования этого механизма для предприятия.

Ключевые слова: производственный леве-ридж, производственный (операционный) рычаг, прибыль, управление прибылью, постоянные затраты, переменные затраты, маржинальный доход, эффективность предприятия.

ANNOTATION

The article reveals the essence of the notion of «operating leverage». Discusses the inclusion of operating leverage in the justification effectiveness of the enterprise. Indicates the relationship between leverage and risk of the enterprise. Also identified key benefits from using this mechanism for the enterprise.

Key words: production leverage, production (operational) arm, profit, profit management, fixed costs, variable costs, marginal income, enterprise efficiency.

Постановка проблеми. Діяльність підприємства з моменту його створення постійно супроводжується ризиком. При цьому ризик виникає на основі факторів виробничого та фінансового характеру. Ці чинники формують витрати підприємства, відповідно, операційної та фінансової діяльності. Великою і структурою витрат виробничого та фінансового характеру можна управляти. Це управління відбувається в умовах свободи вибору джерел фінансування і формування витрат виробничого характеру. В результаті використання різних джерел фінансування складається певне співвідношення між власним і позиковим капіталом. У зв'язку з тим, що використання позикового капіталу є платним для підприємств і викликає збільшення фінансових витрат суб'єкта господарювання, виникає необхідність виміру впливу цих витрат на кінцевий результат діяльності підприємства. Для кожного підприємства велике значення має дотримання правила, за якого як власний, так і позиковий капітал повинен за-

безпечувати віддачу у вигляді прибутку. Якщо підприємство у процесі господарської діяльності використовує як власні, так і позикові кошти, то прибутковість власного капіталу може бути підвищена за рахунок залучення банківських кредитів. Виробничі витрати залежно від обсягу виробництва поділяються на умовно-постійні та умовно-змінні. Їх співвідношення впливає на фінансовий результат діяльності підприємства. Грамотне управління цим співвідношенням дає змогу підприємству позитивно впливати на суму прибутку. Взаємозв'язок між прибутком і вартісною оцінкою витрат, як виробничих, так і фінансових, понесених для одержання цього прибутку, характеризується за допомогою показника леве-риджу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням виробничого леве-риджу присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як, зокрема, Л.А. Бернстайн, Є. Брігхем, Б. Коласс, Ж. Перар, Дж.Г. Сігел, Е. Хелферт, Дж.К. Ван Хорн, Дж.К. Шим, С.С. Аптекарь, І.А. Бланк, М.Г. Гузь, В.В. Ковальов, К.Ф. Ковальчук, Ю.Г. Лисенко, К.Г. Макаров, В.Л. Петренко, Є.С. Стоянова, М.Г. Чумаченко.

Б. Шугарс визначає концепцію леве-риджу так: це все, що пов'язане з досягненням більшого результату за докладання менших зусиль [1]. А леве-ридж – це своєрідний ключ до успіху в бізнесі, який дає змогу зробити роботу лише один раз, а потім отримувати за неї плату постійно.

В.В. Ковальов категорію «леве-ридж» у фінансовому менеджменті характеризує як процес управління активами, що спрямований на зростання прибутку [2, с. 303].

О.М. Станіславчик вважає, що рівень операційного леве-риджу показує ступінь чутливості прибутку до змін обсягу реалізації: якщо на підприємстві високий рівень виробничого леве-риджу, то незначні зусилля щодо нарощування обсягів реалізації/виробництва можуть привести до зростання прибутку [3, с. 55].

Дж.К. Ван Хорн наголошує на тому, що операційний леве-ридж є лише компонентом сукупного підприємницького ризику компанії. Основними факторами, що підвищують підприємницький ризик, є непостійність та невизначеність обсягу продажу та витрат виробництва. Операційний леве-ридж збільшує вплив цих факторів на варіацію прибутку, проте він не є джерелом змін, тому його не варто розглядати

як показник підприємницького ризику компанії [4, с. 381].

Є.С. Стоянова розкриває сутність левериджу як одного з ключових елементів операційного аналізу «Витрати – Обсяг – Прибуток» («Cost – Volume – Profit», CVP). На її думку, дія операційного левериджу виявляється в тому, що будь-яка зміна від реалізації продукції завжди породжує більш сильну зміну прибутку, відповідно, сила дії операційного важеля показує міру чутливості валового прибутку до змін фізичного обсягу реалізації продукції [5, с. 182].

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є визначення поняття та аналіз виробничого левериджу як системи управління прибутком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головними цілями підприємницької діяльності виступають максимізація прибутку та мінімізація витрат. В умовах постійного збільшення конкуренції на вітчизняному ринку, а також кризових явищ в країні процес управління прибутком та пошук способів його максимізації є досить актуальними. Одним із механізмів мінімізації витрат, управління прибутком та пошуку можливостей його збільшення є виробничий леверидж.

Виробничий (операційний) леверидж – показник, що характеризує можливість впливати на валовий прибуток шляхом зміни структури собівартості та обсягу випуску даного виду продукції. Дія операційного важеля виявляється в тому, що будь-яка зміна виручки від продажу продукції завжди породжує значну зміну прибутку. Цей ефект обумовлений різним ступенем впливу динаміки постійних і змінних витрат на формування фінансових результатів за зміни обсягу виробництва. Чим вище рівень постійних витрат порівняно зі змінними, тим більше сила впливу операційного важеля [6, с. 190].

Операційний леверидж показує, на скільки відсотків змінюється прибуток за зміни обсягу реалізації (в натуральному або грошовому вираженні) на один відсоток. Враховуючи наведене визначення, можна записати таку формулу операційного левериджу (L_0):

$$L_0 = \frac{MC}{Pr}, \quad (1)$$

де MC – маржинальний дохід;
 Pr – прибуток.

Іншими словами, операційний важіль залежить від маржинального доходу і прибутку, забезпечуваних реалізацією даного виду продукції. Для розрахунку усередненого операційного левериджу, який характеризує відносну динаміку прибутку в результаті зміни обсягу реалізації на один відсоток по всьому підприємству, співвідносять загальний маржинальний дохід з сумарним прибутком [7, с. 375].

Отже, чим вище операційний важіль у виробленого товару, тим швидше підприємство має можливість збільшувати прибуток за умови, що дана продукція знаходиться в зоні беззбитковості. Однак слід пам'ятати, що у разі знижен-

ня продажів високий операційний леверидж продукції сприятиме більш швидкій втраті прибутку порівняно з товаром, що характеризується меншим операційним важелем.

Розширену формулу виробничого левериджу можна представити так:

$$L_0 = \frac{MC}{Pr} = 1 + \frac{C_0}{Pr} = \frac{K}{d}, \quad (2)$$

де C_0 – постійні витрати;

K – коефіцієнт маржинального доходу (частка MC у виручці від реалізації);

d – питома вага прибутку у реалізованій продукції.

Аналіз співвідношень показників, зазначених у формулі, показує, що величина операційного левериджу L_0 за інших рівних умов залежить від трьох чинників, а саме прямо від величини коефіцієнта маржинального доходу K і обернено від розміру випуску продукції X і частки прибутку в обсязі продажів d . А величина K , як відомо, значною мірою визначається співвідношенням постійних і змінних витрат.

Позитивний вплив операційного левериджу на результати господарської діяльності підприємства починає виявлятися лише після того, як подолана точка беззбитковості даного виду продукції. Це пов'язано з тим, що підприємство зобов'язано відшкодувати свої постійні витрати незалежно від конкретного обсягу продажів, тому що чим вище сума постійних витрат, тим пізніше за інших рівних умов воно досягне точки беззбитковості своєї діяльності. Поки підприємство не забезпечило беззбитковості своєї діяльності, високий рівень постійних витрат буде додатковим «вантажем» на шляху до досягнення точки беззбитковості.

За ступенем подальшого збільшення обсягу продажів і віддалення від точки беззбитковості ефект операційного важеля починає знижуватися. Кожен наступний відсоток приросту обсягу продажів призводить до зниження темпу приросту суми прибутку. Цей феномен відомий в економічній теорії як явище спадної граничної ефективності ресурсів. Як зазначалося вище, механізм операційного левериджу має і зворотну спрямованість: за будь-якого зниження обсягу продажів в іще більшому ступені буде зменшуватися розмір прибутку підприємства [8].

Розуміння механізму виявлення операційного важеля дає змогу цілеспрямовано керувати співвідношенням постійних і змінних витрат з метою підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності за різних тенденцій кон'юнктури ринку та стадії життєвого циклу підприємства.

Між величиною операційного важеля і прибутком підприємства також існує зворотна залежність. Чим вище прибуток підприємства, тим нижче ефект операційного левериджу, і навпаки. Це дає змогу зробити висновок про те, що операційний важіль є інструментом, що зрівнює співвідношення ступеня прибутковості та рівня ризику в процесі здійснення виробничої діяльності. Тому величину L_0 в умовах беззбитковості

часто використовують для характеристики рівня підприємницького ризику, пов'язаного з випуском виробу даного виду (виробничо-комерційної діяльності всього підприємства) [9, с. 215].

Наприклад, в зоні беззбитковості як оцінку ризикованості (R) виробництва і реалізації даного виду продукції (виробничої діяльності всього підприємства) можна застосовувати такий вираз:

$$R = 1 - \frac{1}{L_0}, \quad (3)$$

Очевидно, що величина R змінюється від 0 до 1 й інтерпретується природним чином: зниження прибутку до нуля приводить до збільшення ризикованості випуску виробу (функціонування підприємства) до одиниці, і навпаки.

Методику розрахунків показників прибутковості та ефекту виробничого левериджу нами розглянуто на прикладі торговельного підприємства ТОВ «ТАВРІЯ-В».

Аналіз взаємозв'язку структури витрат та прибутковості підприємства у табл. 1 показав, що за досліджуваний період, незважаючи на збільшення змінних витрат в абсолютному значенні, існує позитивна тенденція до їх зменшення у структурі: якщо у 2013 році вони склали 82,41%, то у 2015 році – вже 81,6%. Що стосується постійних витрат, то їх рух також має схожу тенденцію. За збільшення даного показника в абсолютному значенні частка його у структурі чистого доходу зменшується з 26,1% у 2013 році до 18,3% у 2015 році.

Дана позитивна тенденція привела до досягнення прибутку від реалізації. Якщо у 2013 році досліджуване підприємство отримувало збиток, то вже у 2014 році ситуація значно покращилася, а підприємству вдалося отримати прибуток, дана позитивна тенденція продовжилася і у 2015 році, коли прибуток склав 1 427 млн. грн.

Також варто відзначити позитивні зрушення у показника маржинального доходу, адже він за аналізований період збільшився і у абсолютному, і у відносному значеннях. Якщо у 2013 році доля його складала 17,5%, то у 2015 році – вже 18,4%. Негативним фактором є те, що у 2013 році через надто високі постійні витрати порівняно з розміром чистого доходу

підприємство навіть не досягло своєї точки беззбитковості, яка мала складати 1 406 888 млн. грн., після переборення якої підприємство мало б отримувати прибуток. Але у 2015 році підприємству нарешті вдалося за реалізації 99,5% своєї продукції повністю покрити свої витрати, а 0,52% реалізованої продукції у цьому періоді приносило підприємству прибуток.

Усе вищесказане привело до збільшення показника виробничого левериджу. Найвищого свого значення цей показник досяг у 2013 році, коли склав 0,31%, що говорить про досить сильну залежність між обсягом чистого доходу підприємства та прибутком, а отже, про високий виробничий ризик. Як ми знаємо, чим більший виробничий леверидж, тим більший ризик в умовах несприятливої ринкової ситуації несе підприємство. Тобто навіть якщо обсяг реалізації збільшиться, підприємство отримуватиме збиток. Отже, доки підприємство не забезпечить беззбитковість своєї діяльності, високий рівень постійних витрат лише стоятиме на шляху до переборення точки беззбитковості. У 2015 році ситуація змінюється: завдяки зниженню частки постійних витрат у структурі чистого доходу виробничий леверидж за цей період знизився до 0,22%, що є позитивною тенденцією, адже залежність вже не є такою сильною, відповідно, виробничий ризик є меншим. Операційний леверидж показує, що за зміни обсягу реалізації (в натуральному або грошовому вираженні) на один відсоток прибуток підприємства зміниться на 191,5%. А оскільки ми знаємо, що в зазначеному періоді підприємство пододало точку беззбитковості і вже почало нарощувати прибуток, вплив операційного левериджу буде позитивним, а кожне збільшення обсягу реалізації приносить підприємству прибуток.

На підприємстві для зниження ступеня виробничого ризику необхідно дотримуватися зниження темпів зростання постійних витрат в чистому доході, а змінними витратами слід управляти за рахунок зниження рівня оплатоємності, амортизаційоємності і ємності інших операційних витрат. Для подальшого зростання чистого доходу підприємству необхідно підвищувати ступінь ділової активності підприєм-

Таблиця 1

Аналіз показників прибутковості та ефекту виробничого левериджу

Показники	2013 рік		2014 рік		2015 рік	
	тис. грн.	% до чистого доходу	тис. грн.	% до чистого доходу	тис. грн.	% до чистого доходу
1. Чистий дохід	947 908	100	1 372 646	100	1 483 119	100
2. Змінні витрати	781 228	82,41	1 146 222	83,5	1 209 882	81,6
3. Постійні витрати	247 387	26,1	214 744	15,6	271 810	18,3
4. Прибуток від реалізації	-80 707	-8,5	11 680	0,85	1 427	0,096
5. Маржинальний дохід	166 680	17,5	226 424	16,5	273 237	18,4
6. Точка беззбитковості	1 406 888	148,4	1 301 838	94,8	1 475 373	99,5
7. Запас фінансової тривалості	-457 980	-48,3	70 808	5,15	7 746	0,52
8. Виробничий леверидж	0,31		0,1873		0,2246	
9. Ефект виробничого левериджу	-2,06		19,4		191,5	

ства за рахунок підвищення ефективності використання оборотного капіталу.

Висновки. За допомогою виробничого левеґиджу вирішуються такі завдання, як максимізація прибутку за рахунок скорочення постійних витрат та прийняття рішення щодо реалізації різних видів товарів.

Розрахунок та аналіз показників виробничого левеґиджу дає змогу вивчати співвідношення постійних і змінних витрат у структурі собівартості продукції, шукати можливі шляхи зменшення постійних витрат і таким чином збільшити дохід від реалізації продукції і частку прибутку у цьому доході. Також цей механізм легкий у застосуванні, а його використання на підприємстві дає змогу планувати витрати, чітко визначити взаємозалежності між прибутком, виручкою та витратами, що стає перевагою підприємства у конкурентній боротьбі. Цей метод є досить перспективним для українських компаній, які працюють в умовах зростаючої конкуренції. Його використання спрямовано на збільшення прибутковості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Sugars B. Leverage: what It Is And How To Use It / B. Sugars [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.articlesnatch.com/Article/Leverage----what-It-Is-And-How-To-Use-It/793317#ixzz0n1xe2o3i>
2. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В.В. Ковалев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 512 с.
3. Станиславчик Е.Н. Основы финансового менеджмента / Е.Н. Станиславчик. – М.: Ось-89, 2011. – 128 с.
4. Ван Хорн Дж.К. Основы управления финансами / Дж.К. Ван Хорн; пер. с англ.; гл. ред. серии Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 800 с.
5. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент: теория и практика: [учеб.] / Е.С. Стоянова. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Перспектива, 2010. – 656 с.
6. Грабовецкий Б.Є. Економічний аналіз: [навчальний посібник] / Б.Є. Грабовецкий. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
7. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учеб. курс / И.А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2007. – 521 с.
8. Янковой А.Г. Застосування левеґиджу у фінансовому аналізі підприємств / А.Г. Янковой [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3898>
9. Петрович Й.М. Економіка і фінанси підприємства: [підручник] / Й.М. Петрович, Л.М. Прокопшин-Рашкевич. – Львів: Магнолія 2006, 2014. – 406 с.